

SERENISSIMAE PRINCIPI
HEROINÆ, D. RENATÆ, SERENISS. GVILHELMI
VTRIVSQVE BAVARIÆ DVCIS CONIVGI, LOTHAR-
RINGIAE BARRI &c. DVCISSAE.

The Dedicatory Epistles of Vocal Music Books Printed in Antwerp and Leuven in the 16th and 17th Centuries. Some Epistemological Reflections

Symposium *The Art of Asking*, Utrecht
University, November 15th, 2024

Romane Massart – ULiège (F.R.S.- FNRS)

A est humanæ naturæ conditio, Serenissima Princeps, vt quotquot fluxa hac luce fruimur, im-
mortalitati assequedæ certatim, tametsi modis diuersis, incûbamus. Ad quã tamen, cum vnica
sanctarum virtutum scala ascensum certissimum præstet, ij profectò magis ea digni videntur, qui
iustitie quadam vitiorum depulsa, per eiusmodi æternæ gloriæ semitam, ardentioribus ad eam
studijs euehuntur. Qua in re, quum Sereniss. Cels. V. maximè etiam supra fœminei sexus vi-
res, eniteat: vtpote quæ (vt stirpem Regiam, iudicij maturitatem, animi mâsuetudinẽ, morum
suauitatẽ, atque id genus aliã laudabilia permulta fileam) pietatem illam auitam: admirandam
prothisce turbulentissimis cõtra Romanam Ecclesiam exortis tempestatibus, Catholica in Religione pe-
constantiam, non sine magna diuinæ Maiestatis prouidentia, cum euidentissima subditorum
fidelitate, incõcussam gloriosissimè semper conseruauerit: non abs re mihi visum fuit, si ad summi Dei glo-
riam, V. immortalitatem, hæc Sacras Cantiones, licet rudioris Mineruæ, in lucem emitterem. Equidem
scire, arctissimum me impulit obseruantia vinculum, quo Sereniss. Lotharingicæ familiæ, ac
sereniss. Cels. me obstriçtum comperio. Nam vt de sorore mea Maria, olim tam in Sereniss. matris Reginae
quam ipsiusmet V. Cels. antequam cum Serenissimo Bauariæ Duce Guilhelmo contraxisset, seruitijs
nutrita, audire memini, non solum me Cels. V. è sacro fonte suscepit, sed beneuolentię testatione, suo
vine donauit, ac Renatum vocari voluit. Aderat tecum tum temporis & Illustris. Ducissa Arschotana
hostilibus Gallorum copijs, magna feritate florentissimam Vestrã Lotharingiam inuadetiũ,
serenissima Maiestate Reginae matris receperat. Quapropter, ne accepti tanti beneficij immemor vide-
re memoria, perpetuèq; gratitudinis, & obseruantia ergo, sacrum hocce munusculum, pro tenuioris for-
tissimi ingenio mei qualitate, V. Sereniss. Cels. offero, dedico atque consacro: obnixè postulans, vt, ta-
metsi inobediens, serena fronte id è manibus humillimi sui clientuli suscipere dignetur. Quod si im-
beneficium accepisse sentiam, & ingratus sim, nisi Deum opt. Max. pro diuturna nominis
columitate interpellem. Leodïo Idibus Octob. 1588.

Sereniss. Cels. Vestra

Humillimus clientulus

Introduction. Music printing and dedications in the 16th century

Dedicatory epistle from the Antwerpian printer Tielman Susato to the prince-bishop of Liège George of Austria in the *Liber primus missarum quinque vocum* (Antwerp, Tielman Susato, 1546, tenor, f. 1v)

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, SACRATISSIMOq; PRÆSULI, D. Dnō Georgio ab Austria, Episcopo Leodiēn, Duci Bullōn, Comiti de Loen. & c.

Sanc̄tissimus ille Rex & vates David, tanti fecit Musicæ harmoniæ delicias vt inter maximas ad ministrandi regnī sollicitudines non solū elegā- tissime cōposuerit præclaras illas psalmodum modu- lationes, sciteque & cecinerit & saltauerit. Verū etiā vel quater mille canendi peritissimos instituerit viros, qui sub quatuor & viginti Præfctis: si autis vicibus: distinctis ordinibus variis cum vocū tum omnitarū instrumētōrū cōcentibus Dei opt. Max. laudes per- streme decātārēt, vt est videre in sacrae historie Pa- ralisipomenis: vt interim taceā: quanti siue Deorum siue illustrium heroum laudibus celebrandis estimauerint Musicam antiqui illi: seu græci: seu quicūque alii prioris seculi homines. Tu vero illustrissime Pri- cept: atque idem sacratissime Præsul Davidicæ exēpli imitatione: non solum diuinā hanc artem & præclare nosti, teq; ea quemadmodū & cæteris quoq; heroi- cis virtutibus vehemēter oblectas: verum etiam Plæ- rosque in eadem instructissimos in tuam familiam a-

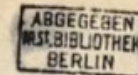
scificis, alis, honestis stipēdiis ornas. quos tibi vel animi molestis, & erūnosæ huius vitæ tediis leniēdis vel honestis non nūquā voluptatibus excitandis, maxime vero laudando omnīū bonōrum largitorē Deo, (Vbi tempus & ordo postulant) subinde adhibes. Cum itaque hæc mecū animo perpenderim, aliquotque iam symphoniacas ex optimis autoribus collectas missas, hæc enus vulgo uixdum cog- nitas, impressorū typis primus descripserim, (quarum primam quidem tibi destinātam, quali quali vena fluentem, ipsi composuimus,) operæ precium duxi: & hanc nostram in primis, & sequentes reliquas Tuæ Celsitudini dicare, atque sub tanti principis nomine felici auspicio in vulgum dare: quemadmodum & vltro dicamus: & his nostris formulis in vulgum damus: Nam cui (obsecro) id vel opportunius vel cōuenientius fieri debuisset, quam tuæ Celsitudini, nimirum quæ huiusmodi sa- cris harmoniis (vt sacrum præfulem decet) sacris in templis, solemnī cōuētū, ad sacras aſas Davidicæ emulādo aures dei dulcer e studes: siquidem neque maius sacrum: neque grātiorē vllam hostiam se Deo exhibere posse existimauit, quā laudis (vt idem ait) sacrificium quod musicis dñino concen- tibus, astantium animos ad cælestes cogitationes trahendo, perficitur. Te vero longe optime & pri- cept & præsul: vti facras istas nostræ huiusmodi æditiois harmonias: læto vultu acceptas inter musi- ca tua sacra admittere: alacrique fauore prosequi velis, etiam atque etiam oro obsecroq;, Cuius candori atque humanitati me omni animi promptitudine prorsus commendo. Antuerpiæ.

Die. XXVIII. Augusti. Anno. M. CCCCC. XLVI.

E. T. Celsitud.

Multo addictissimus Tielmannus
Susato. Agrippinēn.

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

AMETSI Multis ab hinc seculis, inter complures ob vitæ morumq; integritatem vulgo sapientes habitos, frequens eaq; non parua ad inquirendas omnium rerum causas ac principia orta fuerit controuersia super animæ nostræ cognitione, a qua omnis industriæ nostræ origo est, hi tamen propter veri æterniq; numinis inspirationis carentiam cognitionem eius assequi nequiuerunt. Pro suo tamen ingenio quisq; quod sentiebat in medium protulit, & contendit quilibet quam proxime accedere ad veritatis cognitionem. Vnde tandem sæpius dilatis in varias partes opinionibus, alius animam cor existimabat, alius cerebrum, alius vero ignem, vt late docet Aristoteles de anima. Verum inter hos omnes diuinantes de animæ natura magis eius cognitionem assequutus videtur Aristoteles præstantiori ingenio ac diligentia Philosophus, qui quoque non infimi nominis Musicus fuit. Hic enim eleuata allusionem desumpta ex proportione Musices, animam describere conatus est, cuius verba quia pulchra mihi videntur, subiugere precium duxi, quibus animam intentionem quandam esse, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex cordis totius natura & figura varios motus cieri tanquam in cantu sonos affirmat. At fortassis miraberis Dignissime Presul usum his omnibus tendam? Sane a nobis id agitur vt Musicæ dignitas, comparatione ad animam nostram facta, ostendatur tuæ Celsitudini alioqui commendatissima ars, magis commendetur. Hanc autem suis euehere preconijs, atque pro sua notitate, ac præstantia eius decantare elogia, propter immaturam adhuc meam ætatem, & præcocis ingenij imbecillitatem nec rerum imperitiã sufficere me non posse fateor. Verum quum vbiq; locorum tam apud recentiores quã apud veteres hæc celebratissima sit, præstat nos de eius laudibus tacere, quã pauca dicere. Quis enim nescit etiam apud maximos orbis Mœchæ semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicæ cultorem, & Epaminundan Thebanum Principem præclare fidibus cecinisse legimus. Verum quid Ethnicos commemoro cum nulla ætas, nulla regio, nulla vniuersa natio (cuiuscunq; religionis fuerit) hanc artem non excoluerit. Neque hic moramur inertis vulgi iudicium. Satis enim est si huiusmodi magnatibus, quibus de singulis summum iudicium est, hæc nostra ars accepta sit, quemadmodum tibi Prin-

1. The Dedicatory Epistle as Discourse

1. The Dedicatory Epistle as Discourse

☛ Materiality and form

☛ Content

AMETSI Multis ab hinc seculis, inter complures ob vitæ morumq; integritatem vulgo sapientes habitos, frequens eaq; non parua ad inquirendas omnium rerum causas ac principia orta fuerit controuersia super animæ nostræ cognitione, a qua omnis industriæ nostræ origo est, hi tamen propter veri æterniq; numinis inspirationem eius assequi nequiuerunt. Pro suo tamen ingenio quisq; quod sentiebat in medium protulit, & contendit quilibet quam proxime accedere ad veritatis cognitionem. Vnde tandem sæpius ventilatis in varias partes opinionibus, alius animam cor existimabat, alius cerebrum, alius vero ignem, ut late docet Aristoteles de anima. Verum inter hos omnes diuinantes de animæ natura magis eius cognitionem assequutus videtur. Aristoxenes longe cæteris prestantiori ingenio ac diligentia Philosophus, qui quoque non infimi nominis Musicus fuit. Hic enim eleganti allusione desumpta ex proportione Musices, animam describere conatus est, cuius verba quia pulchra mihi videntur, subijcere opere precium duxi, quibus animam intentionem quandam esse, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex corporis totius natura & figura varios motus cieri tanquam in cantu sonos affirmat. At fortassis miraberis Dignissime Presul quorsum his omnibus tendam? Sane a nobis id agitur ut Musicæ dignitas, comparatione ad animam nostram facta, ostendatur quo tuæ Celsitudini alioqui commendatissima ars, magis commendetur. Hanc autem suis euehere preconijs, atque pro sua nobilitate, ac prestantia eius decantare elogia, propter immaturam adhuc meam ætatem, & præcocis ingenij imbecillitatem nec non rerum imperitiam sufficere me non posse fateor. Verum quum ubiq; locorum tam apud recentiores quã apud veteres hæc ars celebratissima sit, præstat nos de eius laudibus tacere, quã pauca dicere. Quis enim nescit etiam apud maximos orbis Monarchas semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicæ cultorem, & Epaminundan Thebanorum Principem præclare fidibus cecinisse legimus. Verum quid Ethnicos commemoro cum nulla ætas, nulla regio, nulla vn-

LIBER QVINTVS CAN-^{11R.}

TIONVM SACRARVM VVLGO MO-

TETA VOCANT, QVINQVE ET SEX VOCVM A D. MA-

gistro Petro Manchicurtio Betunio insignis ecclesie Tornacensis Phonaſco
nunc primum in lucem æditus.

CONTRATENOR

signum est smaragdi

(**)

sic numerus Musicorum.

LOVANII.

Apud Petrum Phalesium Anno M. D. LIIII.
Cum gratia & Priuilegio.

REVERENDIS. ET CLARIS. PATRID. ANTONIO PERRENO-
to, Episcopo Attrebatensi, Sacre Cæsareæque maiestati à consilijs primario, necnon
vice cancellario. Petrus Manchicurtius S. P. D.

*V*M plerosq; mortaleis ingenuarum artium studiosos, partim suas. partim aliorum lucubrationes, pro viri-
li parte expolitas, tibi Reuerendis. præsul, velut omnium studiosorum præcipuo fautori ac patrono, certatim
dedicare animaduertentem, ego quoque sane mei officij esse existimaui, non nihil eorum laborum, quos nostra, li-
cet tenuis admodum Musa, gracili modulata est auena, tuæ itidem humanitati consecrare, tum quod nostræ hu-
iusce artis musicæ studiosiss. sis, tum quod tibi & studiorum meorum rationem reddere, & si quid hinc fructus
prouenit, æferre plane debeam. Nam si nos nostraque omnia ijs, qui primi nobis huiusce lucis fruendæ causam dedere, quique nos
& moribus, & disciplinis honestiss. instituentos curauere, merito accepta ferre debemus. Quid non obsecro summo Iure amplitu-
dini tuæ debeo, qui quidem omnia sponsæ illi tuæ castiss. Attrebatensi ecclesiæ, iam inde ab incute ætate debeã. Si quidẽ illa me, si-
mulatq; a rudib; in sinum suum annis excepit, statim pro sua summa, planeque pia liberalitate, denuo. ut ita dixerim, genuit, aluit
benigniss. fouit, ac denique arte Musica, utcuq; instructũ, ad celeberr. orbis terrarũ Academiã, ad capiendũ sex maiorem animi
cultũ emisit. Quibus equidẽ in locis Celsitudini tuæ primũ immorui, tecuq; familiaritatẽ cõtraxi, quæ licet neq; diuturna, neq; mu-
tuis officijs cõfirmata fuerit, tamẽ vsq; adhuc, quæ tua est incredibilis humanitas. cõstantissime perdurauit. Quũ alioqui procul-
dubio & locorũ immensa distãtia, & corporũ longa absentia per facile eam obliterare potuisset, si non tuus erga me singularis a-
mor, & summa mihi beneuolentia vsq; in aũ tuo fixa permãssset. Quod profecto tu, etiã in tot clariss. & illustriss. virorũ cœtu
nuper Bruxellis satis superq; restatũ esse voluisti, dũ in rãto dignitatis culmine cõstitutus, me nõ solũ veterẽ cõmilitonẽ & agnos-
cere & nuncupare dignatus es, verũ etiã adeo propensa & effusa quadã animi proptiudine, tuo nos uti fauore voluisti, ut oĩa de
tali, rãtoq; Mœcenatẽ, mihi merito & polliceri & sperare considerẽ. Promde ego profecto maxima ingratitude nota sim Iure
traducẽdus, nisi istũ vsque adeo insignẽ bonæ mentis adfectũ aliqua ex parte demereri, eiq; vicissim nõnullũ grati animi specimẽ
ostẽdere studuerõ, Accipe igitur Præsul omni obsequio obseruãtiaq; lãge dignissime, frõre serena ac beneuolo pectore, hæc Mu-
sicas cãtiones qualescuq; nostri ingenij fœtus, nostræq; erga te proptæ volũtatis testis fidelis. Quæ quidẽ etsi multo tuo in me fau-
re inferiores depræhendẽtur, nihilo secius tamen bona spes habet animũ meũ, illas te eo loco habiturũ quo videlicet oĩa nostra so-
les. Quod si, uti certo cõfido, cõsecutus fuero, nõ magnopere sane genuinum inuidorum dentẽ perhorrescã, quin potius omnẽ in pos-
terum moturus sum lapidẽ, ut alia propediẽ opera, nostris hisce vigilijs priora subsequãtur. Amplitudinẽ tuã in perpetuũ sum-
ma sua benignitate seruet Christus Iesus. Tornaci Neruiorum, anno ab orbe redempto M, D LIII. postridie Id. Nouembr.

Dedication in the *Liber quintus cantionum sacrarum* from the composer Pierre de Manchicourt to Antoine Perrenot de Granvelle, bishop of Arras in France (tenor, f. 1v)

LIBER QUINTVS SACRARVM
 CATALOGVS
 QVINQVE VOCVM.

O decus patriæ lux	fo. ij.
In omnibus requiem quesivi	fo. iij.
Exaudiat te dominus	fo. iiij.
Si bona suscepimus	fo. v.
O crux splendidior	fo. vj.
Congratulamini mihi	fo. viij.
Puer qui natus est	fo. viij.
O crux viride lignum	fo. ix.
Emendemus in melius	fo. x.

SEX VOCVM.

Audiui vocem de celo	fo. xj.
Tota pulchra es amica mea	fo. xij.
Osculetur me osculo oris sui	fo. xiiij.
Que est ista que ascendit sicut sol	fo. xiiij.
Illuminare iherusalem	fo. xv.

L. O. V. A. N. I. I.
 Anno M. D. LIII.
 Cuiusmodi & P. P. P.

Table of contents of the *Liber quintus cantionum sacrarum* (contratenor, f. 1v)

CONTRATENOR

11.

Decus o patrie lux o decus o patrie lux & predulce tu-
 orum presidium & predulce tuorum presidium Antoni longe clarissima proles
 nobilium vera virtute & stirpe parentu tu
 vigilas chari custos & pastor ouilis tu vigilas chari custos & pastor ouilis tu pietatis honor tu pietatis
 honor tu sacri gloria cleri tu patrie tu patrie splendor
 virtutis vbiq; choruscans vbiq; choruscans.

177

ventilatis in vari
 teles .i. de anima
 xenes longe cete
 ganti allusione de
 cere opere preciu
 poris totius natu
 quorsum his om
 quo tua Celsitud
 bilitate, ac presta
 non rerum impe
 ars celebratissim

ulgo sapientes habitos,
 controuersia super a-
 rniq; numinis inspi-
 quod sentiebat in me-
 Vnde tandem sepius
 vt late docet Aristo-
 tus videtur. Aristo-
 fuit. Hic enim ele-
 mihi videntur, subij-
 mia dicitur, sic ex cor-
 ris Dignissime Presul
 tram facta, ostendatur
 nijs, atque pro sua no-
 imbecillitatem nec-
 qua apud veteres hac
 maximos orbis Mo-

Pierre de Manchicourt, O Decus o patrie lux, first motet of the Liber quintus cantionum sacrarum

Salutation

All^{mo} ill. e R. S. mio e patrone Offer. il S. Anto-
nio Perenotto degniss. Vescouo d'aras.

DA ch'egl' e piaciuto a la mia buona fortuna. che le grauissime orecchie di
V. S. Illustriss. Si diletino de la mia musica, hauendo nuouamente dato a
la stampa queste mie compositioni, ho preso cōfidenza da la sua benigna &
amoreuole inclinatione, di mandarle fuori honorate del suo gran nome. consacrando-
le, e donādole a lei, come a mio vnico patrone, e benefattore: laquale Si degnera
d'acceptarle per vn segno dell'ardentiss. desiderio ch'io tengo, di mostrarmele con quel
poco, ch'io posso, grato de i molti beneficij, e segnalati fauori, che tutto il giorno ri-
ceuo da lei. E se bene la qualita del dono non e conforme all' altezza de i suoi meriti,
Sara nondimeno contenta ricompensare il mancamento del piu non potere con la pro-
tezza del mio buon volere, E ricordādosì di me suo deuotiss. seruitore nel sentirgli tal
volta Cantare, Si degnera leggere quei versi latini del primo Mottetto, che in lode
del suo non giamai a bastanza lodato valore, & in testimonio del mio gran debito
sono stati composti ch'io con ogni humiltá, e reuerenza le bascio le mani.

D. V. S. Ill. e R. humil seruitore.
Orlando di Lassus,

A. 11.

Dedicatory epistle from Roland de Lassus to Antoine Perrenot de Granvelle, bishop of Arras, in his *Liber decimus quintus ecclesiasticarum cantionum* (Antwerp, Tielman Susato, 1560, f. 2r)

Salutation

All^{mo} ill. e R. S. mio e patrone Offer. il S. Anto-
nio Perenotto degniss. Vescouo d'aras.

Main text

DA ch'egl' e piaciuto a la mia buona fortuna. che le grauissime orecchie di
V. S. Illustriss. Si diletino de la mia musica, hauendo nuouamente dato a
la stampa queste mie compositioni, ho preso cōfidenza da la sua benigna &
amoreuole inclinatione, di mandarle fuori honorate del suo gran nome. consacrando-
le, e donādole a lei, come a mio vnico patrone, e benefattore: laquale Si degnera
d'acceptarle per vn segno dell'ardentiss. desiderio ch'io tengo, di mostrarmele con quel
poco, ch'io posso, grato de i molti beneficij, e segnalati fauori, che tutto il giorno ri-
ceuo da lei. E se bene la qualita del dono non e conforme all' altezza de i suoi meriti,
Sara nondimeno contenta ricompensare il mancamento del piu non potere con la pro-
tezza del mio buon volere, E ricordādosì di me suo deuotiss. seruitore nel sentirgli tal
volta Cantare, Si degnera leggere quei versi latini del primo Mottetto, che in lode
del suo non giamai a bastanza lodato valore, & in testimonio del mio gran debito
sono stati composti ch'io con ogni humiltá, e reuerenza le bascio le mani.

D. V. S. Ill. e R. humil seruitore.
Orlando di Lassus.

A. 11.

Dedicatory epistle from Roland de Lassus to Antoine Perrenot de Granvelle, bishop of Arras, in his *Liber decimus quintus ecclesiasticarum cantionum* (Antwerp, Tielman Susato, 1560, f. 2r)

Salutation

All' ill. e R. S. mio e patrone Offer. il S. Anto-
nio Perenotto degniss. Vescouo d'aras.

Main text

DA ch'egl' e piaciuto a la mia buona fortuna. che le grauissime orecchie di
V. S. Illustriss. Si diletino de la mia musica, hauendo nuouamente dato a
la stampa queste mie compositioni, ho preso cōfidenza da la sua benigna &
amoreuole inclinatione, di mandarle fuori honorate del suo gran nome. consacrando-
le, e donādole a lei, come a mio vnico patrone, e benefattore: laquale Si degnera
d'acceptarle per vn segno dell'ardentiss. desiderio ch'io tengo, di mostrarmele con quel
poco, ch'io posso, grato de i molti beneficij, e segnalati fauori, che tutto il giorno ri-
ceuo da lei. E se bene la qualita del dono non e conforme all' altezza de i suoi meriti,
Sara nondimeno contenta ricompensare il mancamento del piu non potere con la pro-
tezza del mio buon volere, E ricordādosì di me suo deuotiss. seruitore nel sentirgli tal
volta Cantare, Si degnera leggere quei versi latini del primo Mottetto, che in lode
del suo non giamai a bastanza lodato valore, & in testimonio del mio gran debito
sono stati composti ch'io con ogni humiltá, e reuerenza le bascio le mani.

Conclusion

D. V. S. Ill. e R. humil seruitore.
Orlando di Lassus.

A. 11.

Dedicatory epistle from Roland de Lassus to Antoine Perrenot de Granvelle, bishop of Arras, in his *Liber decimus quintus ecclesiasticarum cantionum* (Antwerp, Tielman Susato, 1560, f. 2r)

REVERENDIS. DOMINO ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

(False) modesty
Tropes
Apology
Deference

The Dedicatory Epistle: Between Constraints, Freedom, and Self-Representation

AMETSI Multis ab hinc seculis, inter complures ob vitæ morumq; integritatem vulgo sapientes habitos, frequens eaq; non parua ad inquirendas omnium rerum causas ac principia orta fuerit controuersia super animæ nostræ cognitione, a qua omnis industriæ nostræ origo est, hi tamen propriis veri æterniq; numinis inspirationis carere, cognitionem eius assequi nequiverunt. Pro suo tamen ingenio quisq; quod sentiebat in medium protulit, & contendit quilibet quam proxime accedere ad veritatis cognitionem. Vnde tandem sæpius ventilatis in varias partes opinionibus, alius animam cor existimabat, alius cerebrum, alius vero ignem, ut late docet Aristoteles longe cæteris præstantiori ingenio ac diligentia Philosophus, qui quoque non infimi nominis Musicus fuit. Hic enim leganti allusione desumpta ex proportione Musices, animam describere conatus est, cuius verba quia pulchra mihi videntur, subijcere opere precium duxi, quibus animam intentionem quandam esse, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex corporis totius natura & figura varios motus cieri tanquam in cantu sonos affirmat. At fortassis miraberis Dignissime Presul quorsum his omnibus tendam? Sane a nobis id agitur ut Musicæ dignitas, comparatione ad animam nostram facta, ostendatur quo tuæ Celsitudini alioqui commendatissima ars, magis commendetur. Hanc autem suis euehere preconijs, atque pro sua nobilitate, ac præstantia eius decantare elogia, propter immaturam adhuc meam ætatem, & præcocis ingenij imbecillitatem nec non rerum imperitiam sufficere me non posse fateor. Verum quum ubiq; locorum tam apud recentiores quã apud veteres hæc ars celebratissima sit, præstat nos de eius laudibus tacere, quã pauca dicere. Quis enim nescit etiam apud maximos orbis Monarchas semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicæ cultorem, & Epaminundan Thebanorum Principem præclare fidibus cecinisse legimus. Verum quid Ethnicos commemoro cum nulla ætas, nulla regio, nulla vn-

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

Stereotyped

Tropes

(False) modesty

Deference

Apology

Codified

Apologetic

The Dedicatory Epistle: Between Constraints, Freedom, and Self-Representation

AMETSI Multis ab hinc seculis, inter complures ob vitæ morumq; integritatem vulgo sapientes habitos, frequens eaq; non parua ad inquirendas omnium rerum causas ac principia orta fuerit controuersia super a-
imæ nostræ cognitione, a qua omnis industriæ nostræ origo est, hi tamen propriæ veri æterniq; numinis inspi-
rationis caritate cognitionem eius quiuerunt. Pro suo tamen ingenio quisq; quod sentiebat in me-
dium protulit, & contendit quilibet quam proxime accedere ad veritatis cognitionem. Hæc tandem sæpius
ventilatis in varias partes opinionibus, alius animam cor existimabat, alius cerebrum, alius vero ignem, vt late docet Aristo-
xenes longe cæteris præstantiori ingenio ac diligentia Philosophus, qui quoque non infimi nominis Musicus fuit. Hic enim le-
ganti allusione desumpta ex proportione Musices, animam describere conatus est, cuius verba quia pulchra mihi videntur, subij-
cere opere precium duxi, quibus animam intentionem quandam esse, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex cor-
poris totius natura & figura varios motus cieri tanquam in cantu sonos affirmat. At fortassis miraberis Dignissime Presul
quorsum his omnibus tendam? Sane a nobis id agitur vt Musicæ dignitas, comparatione ad animam nostram facta, ostendatur
quo tuæ Celsitudini alioqui commendatissima ars, magis commendetur. Hanc autem suis euehere preconijs, atque pro sua no-
bilitate, ac præstantia eius decantare elogia, propter immaturam adhuc meam ætatem, & præcocis ingenij imbecillitatem nec-
non rerum imperitiam sufficere me non posse fateor. Verum quum vbiq; locorum tam apud recentiores quã apud veteres hæc
ars celebratissima sit, præstat nos de eius laudibus tacere, quã pauca dicere. Quis enim nescit etiam apud maximos orbis Mo-
narchas semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicæ cultorem, & Epaminundan Theba-
norum Principem præclare fidibus cecinisse legimus. Verum quid Ethnicos commemoro cum nulla ætas, nulla regio, nulla vn-

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

Stereotyped

Tropes

(False) modesty

Deference

Apology

Codified

Apologetic

The Dedicatory Epistle: Between Constraints, Freedom, and Self-Representation

Challenges

Space to speak

New medium

Self-representation

Possibilities

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

“As I had **published many songs** of all kinds **in different parts of the world, pious and honest friends** began to strongly urge me not to refuse to attempt, this time with three voices, what I had often done before with songs for several voices. Indeed, as not everyone gathering for entertainment has mastered the art of music perfectly, **they thought I would please many by composing songs in such a way that they could sometimes be conveniently sung by only a few. Wishing to satisfy their desire and request**, I did not find it difficult to be persuaded to compose these songs with simpler modulations.”

Roland de Lassus to William, Ferdinand and Ernest of Bavaria, *Liber mottetarum, trium vocum*,

Leuven, Pierre Phalèse and Jean Bellère, 1575

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

AMETSI Multis ab hinc seculis, inter complures ob vitæ morumq; integritatem vulgo sapientes habitos, frequens eaq; non parua ad inquirendas omnium rerum causas ac principia orta fuerit controuersia super animæ nostræ cognitione, a qua omnis industriæ nostræ origo est, hi tamen propter veri æterniq; numinis inspirationis carentiam cognitionem eius assequi nequiuertunt. Pro suo tamen ingenio quisq; quod sentiebat in medium protulit, & contendit quilibet quam proxime accedere ad veritatis cognitionem. Vnde tandem sæpius collatis in varias partes opinionibus, alius animam cor existimabat, alius cerebrum, alius vero ignem, vt late docet Aristoteles de anima. Verum inter hos omnes diuinantes de animæ natura magis eius cognitionem assequutus videtur Aristoteles præstantiori ingenio ac diligentia Philosophus, qui quoque non infimi nominis Musicus fuit. Hic enim eleuata desumpta ex proportione Musices, animam describere conatus est, cuius verba quia pulchra mihi videntur, subiungam, quibus animam intentionem quandam esse, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex corporis & figura varios motus fieri tanquam in cantu sonos affirmat. At fortassis miraberis Dignissime Presul, quomodo hanc omnibus tendam? Sane a nobis id agitur vt Musicæ dignitas, comparatione ad animam nostram facta, ostendatur tuæ Celsitudini alioqui commendatissima ars, magis commendetur. Hanc autem suis euehere preconijs, atque pro sua notitate, ac præstantia eius decantare elogia, propter immaturam adhuc meam ætatem, & præcocis ingenij imbecillitatem nec rerum imperitiam sufficere me non posse fateor. Verum quum vbiq; locorum tam apud recentiores quàm apud veteres hæc celebratissima sit, præstat nos de eius laudibus tacere, quàm pauca dicere. Quis enim nescit etiam apud maximos orbis Mœchæ semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicæ cultorem, & Epaminundan Thebanum Principem præclare fidibus cecinisse legimus. Verum quid Ethnicos commemoro cum nulla ætas, nulla regio, nulla vniuersa natio (cuiuscunq; religionis fuerit) hanc artem non excoluerit. Neque hic moramur inertis vulgi iudicium. Satis enim est si huiusmodi magnatibus, quibus de singulis summum iudicium est, hæc nostra ars accepta sit, quemadmodum tibi Prin-

2. The Dedicatory Epistle as Practice and Gesture

2.1 Gift-giving

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,

Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

“The custom exists among some nations and even among more courteous individuals, Very Honored Companion, that in order to **maintain the friendships and connections** they have with one another, which they value above all else, **they often send each other small gifts [...]** which are the **marks and signs of their goodwill.**”

Jean de Castro to François le Fort, french merchant established in Antwerp, in *Chansons, odes, et sonetz de Pierre Ronsard, mises en musique a quatre, a cinq et huit parties*, Leuven, Pierre Phalèse

et Jean Bellère, 1576

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,
Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

“Indeed, if we must, with reason, **owe** everything we are to those who first granted us the enjoyment of this light and took care to instruct us in the most honorable morals and disciplines, how much more should I not, please, owe to Your Highness, to whom I owe everything since my childhood [...]”

“Consequently, I would justly be marked by the greatest **ingratitude** if I did not seek to deserve, in one way or another, this eminent testimony of kindness and to **show in return** some proof of my **gratitude**. [...]”

Pierre de Manchicourt to Antoine Perrenot de Granvelle, bishop of Arras, in *Liber quintus*

cantionum sacrarum, Leuven, Pierre Phalèse, 1554

2.2 Musical Patronage and the Music-Printing Market

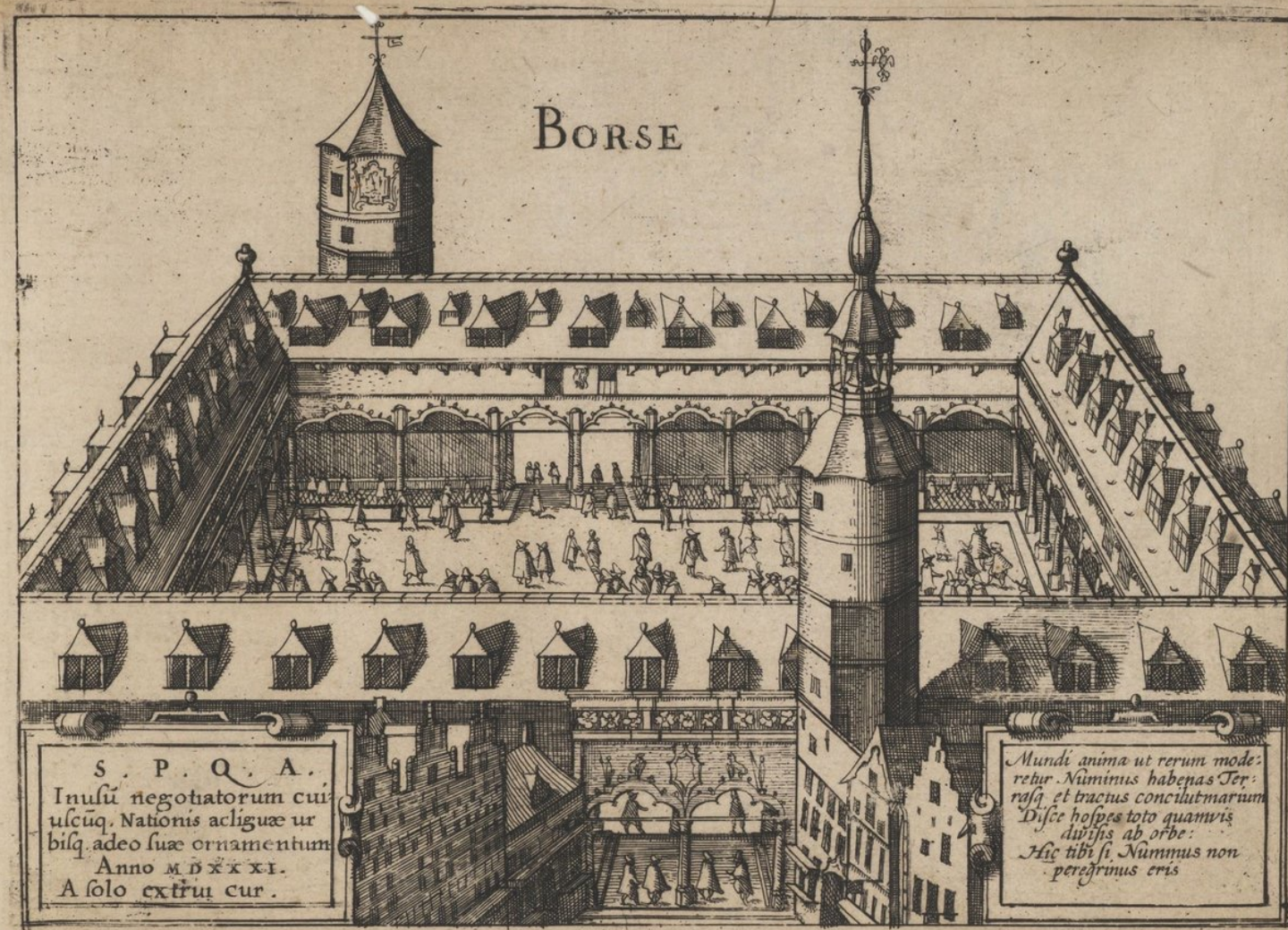

RESILLVSTRE ET TRESVERTVEVSE DAME, DAMF MARIE ROYNE
de Hongrie .& ce. Thylman Susato son Tres humble seruiteur Felicite prosperite & valitude

Long temps ya, tresillustre Princesse,
Que mon vouloir a iamaiz na prins cesse.
Emploier a trouuer la practique
Et moien dimprimer la Musique
Est ainsi, quapres grant diligence
Sans travail, non sans cost & despence

Paruenusuis au chief de mon entente
Contoutteffois encoir ne me contente.
Iusques a ce quil plaira a fortune
De moetroier saison bien opportune
Pour humblement en toute obeissance
Me presenter de toute ma puissance

omiti

AO

ventilatis in
teles .i. de anu
xenes longe ca
ganti allusione
cere opere prec
poris totius na
quorsum his o
quo tuae Celsit
bilitate, ac pre
non rerum im
ars celebratiss

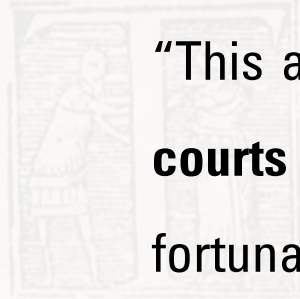
vulgo sapientes habitos,
it controuersia super a-
eterniq; numinis inspi-
q; quod sentiebat in me-
. Vnde tandem saepius
n, vt late docet Aristo-
uitus videtur. Aristo-
us fuit. Hic enim ele-
ora mihi videntur, subij-
nomia dicitur, sic ex cor-
beris Dignissime Presul
ostram facta, ostendatur
conijs, atque pro sua no-
nij imbecillitatem nec-
s qua apud veteres hac
ud maximos orbis Mo-

narchas semper in honore eam fuisse, quotiescunq; Alexandrum illum magnum Musicae cultorem, & Epaminundan Theba-
norum Principem praclare fidibus cecinisse. Nicos commemoro cum nulla aetas, nulla regio, nulla vn-

Antwerp's bourse in 1531

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,

Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

“This art [music] was, until a few years ago, known and admired primarily in the **courts of princes** or in **some eminent churches and colleges**. But in this most fortunate century, as other liberal arts are being reborn (as if emerging from a long winter), we see this art, not only in the courts of princes and in the temples of God (as before), but also in **homes, in chambers, and in the honorable assemblies** of virtuous people, appreciated, practiced with enthusiasm, and enjoying great glory.”

Tielman Susato to the Senate of Antwerp, *Liber primus sacrarum cantionum quinque vocum*, Antwerp, Tielman Susato, 1546

2. The Dedicatory Epistle as Practice and Gesture

2.1 Gift-giving

2.2 Musical Patronage and Music-Printing Market

- Financial and economic support

2. The Dedicatory Epistle as Practice and Gesture

2.1 Gift-giving

2.2 Musical Patronage and Music-Printing Market

- ☛ Financial and economic support
- ☛ Strengthening social and professional networks

2. The Dedicatory Epistle as Practice and Gesture

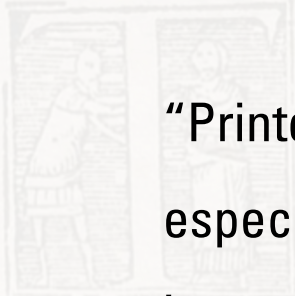
2.1 Gift-giving

2.2 Musical Patronage and Music-Printing Market

- ☛ Financial and economic support
- ☛ Strengthening social and professional networks
- ☛ Broadening the audience and dissemination of music

REVERENDIS. DOMINO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,

Domino Georgio ab Austria. Episcopo Leodien. Duci Bullonen. ac Comiti
Loffen. &c. Ioannes de Latre. S. D. P.

“Printed in a practical format, **at our own cost and effort**, we dedicate them especially to you, under your most illustrious names, for the honor, glory, and immortal renown of this flourishing city, so that they may be **spread to the four corners of the world.**”

Tielman Susato to the Senate of Antwerp, *Liber primus sacrarum cantionum quinque*

vocum, Antwerp, Tielman Susato, 1546

Thank you for your attention

The Dedicatory Epistles of Vocal Music Books Printed in Antwerp and Leuven in the 16th and 17th Centuries. Some Epistemological Reflections

Romane Massart – ULiège (F.R.S.- FNRS)

ATRESILLVSTRE ET TRESVERTVEVSE DAME, DAMF MARTE ROYNE
Et Douaigiere Hongrie .& ce. Thylman Susato son Tres hum.ble seruiteur Felicite prosperite & valitude

Long temps ya, tres humblement
Que mon vouloir a jamais na prins cesse.
De s'emploier a trouuer la practique
Et le moien d'imprimer la Musique
Or est ainsi, qu'apres grant diligence
Non sans travail, non sans coist & despence

Chief de mon entente
L'ont touteffois encoir ne me contente.
Iusques a ce quil plaira a fortune
De moestroier saison bien opportune
Pour humblement en toute obeissance
Me presenter de toute ma puissance